

Szecsődy Kristóf

A népi pszichológia ismeretértéke¹

Demeter Tamás: *Mentális fikcionalizmus*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2008. 260 oldal, 2780 Ft.

A kortárs elmefilozófiában a népi pszichológia témája az utóbbi két évtizedben komoly érdeklődésnek örvend. Az idehaza néhány éve meghonosodott kifejezéssel népi vagy naiv pszichológiai diskurzusnak nevezik azt a hétköznapi gyakorlatot, amelynek során a személyeket bizonyos hitekkal, vágyakkal, reményekkel és félelmekkel, azaz mentális állapotokkal ruházzuk fel.

Demeter Tamás *Mentális fikcionalizmus* című művében ennek a tárgykörnek új szemléletű feltérképezésére vállalkozik; de – ahogy erről rövidesen bővebben is szó esik – korántsem elégszik meg az ismertetéssel, hanem alaposan átgondolt javaslatot tesz a népi pszichológiai diskurzus értelmezésére. A hazánkban hiánypótlónak mondható, tetszetős kivitelezésű kötet publikálását az előszó tanúsága szerint körülbelül tízéves kutatás előzte meg, ennek eredménye a népi pszichológia természetéről kialakított radikális koncepció aprólékos argumentációja. Az egyes fejezetek korábbi változatai önálló tanulmányokként is megjelentek, de ez a könyvben képviselt konzisztens érvelésen egyáltalán nem hagyott nyomot. Nagy előnye Demeter írásának, hogy az összetettebb gondolatmeneteket olykor nagyon is kívánatos összefoglalások szakítják meg.

A könyv célja egyrészt a (magyarul lesújtóan gyér szakirodalommal rendelkező) témakörre vonatkozó filozófiai elképzelések bemutatása, másrészt a Demeter által képviselt fikcionalista álláspont és az elfogadása mellett felhozható érvek felvonultatása. Az új megközelítés kidolgozását a forgalomban lévő elméletek nehézségei motiválják. A kettős küldetés első fele az említett körülmények miatt megkerülhetetlen, sajnálatos módon azonban – az álláspontoknak az adott kontextushoz alkalmazkodó rövid összefoglalása miatt – néha kifejezetten nehézkessé teszi a szöveget. A népi pszichológiáról szóló, gyakran élesen kritizált elképzelések tömör ismertetésének áttekinthetőségét egy név- és fogalommutató nagyban megkönnyíthetné. Ilyen gesztusokra azért is szükség lett volna, mert a népi pszichológiai diskurzus – éppen mindennapisága miatt – a szűk szakmai körnél szélesebb közönség érdeklődésére is számot tarthat, és a témával most kapcsolatba kerülő olvasó bizony nem érezné redundánsnak, ha a kritizált álláspontokról bővebb tájékoztató állna rendelkezésére.

A szerző elgondolása eltér a népi pszichológiai diskurzus szemantikájának és metafizikájának alapvonalaival kapcsolatos filozófiai konszenzustól. Mondandója két fő elképzelés köré szerveződik. „A negatív tézis szerint a népi pszichológia nem tényál-

¹ A jelen írás Faragó-Szabó István által az ELTE-n tartott recenzió-író szemináriumon született.

lító diskurzus [...], azaz helytelenül járunk el, ha tudományos elméleteink analógiájára rekonstruáljuk, s úgy tekintjük, hogy leíró, magyarázó és prediktív funkciói vannak. [...] Az itt képviselt pozitív tézis szerint népi pszichológiánk alapvetően interpretatív diskurzus[.] [...] Egyrészt fogalmakat és szabályokat kínál ahhoz, hogy magunkról és másokról olyan narratívákat mondjunk, amelyek megszokott fogalmi keretben érthetővé teszik a viselkedést, s ezzel megteremti annak lehetőségét, hogy e narratívák alapján szemléljük személyközi kapcsolatainkat. Másrészt e narratívák révén vagyunk képesek egymást és magunkat személyeknek, az ágensek egy speciális csoportjának tekinteni[.]” (DEMETER 2008, 47–48.) Érvelése szerint tehát a népi pszichológiai diskurzus funkciója nem a magyarázat és az előrejelzés, hanem az értelmezés és az értékelés, melyek egyúttal erkölcsi megfontolásaink alapjai is.

A „Bevezetés – avagy hogyan vegyük komolyan a népi pszichológiát?” című részben Demeter vállalkozása metodológiai alapelveit rögzíti. A filozófia módszere – álláspontja szerint – az analitikus, fogalmi elemzés. „A filozófia nem empirikus vizsgálódás, hanem karosszékben végzett tevékenység, amely arra való, hogy általa jobban értsük meg fogalmaink természetét, működését, egymáshoz fűződő viszonyát stb.” (I. m. 12.) Ezzel egyszerre határolódik el az analitikus filozófia két befolyásos ágától: a szcientizmustól, „mely szerint a filozófia nem autonóm terület, hanem a tudománnyal folytonos” (i. m. 13.), és attól a spekulatív attitűdtől is, „mely a priori belátásokból gondol következtetéseket levonni arra nézve, hogy mi és hogyan van a világban” (uo.). A nyílt állásfoglalást az indokolja, hogy az itt lefektetett alapelvek a későbbi érvelés egészét meghatározzák. Ebből következik például, hogy a jelenlegi vizsgálódás szempontjából mind a mentális entitások tényleges meglétének kérdése, mind az azokat esetlegesen determináló intencionális, illetve kauzális viszonyok lényegtelennek számítanak.

Demeter érdeklődése inkább az ember természetrajzára irányul, hiszen „a népi pszichológia elválaszthatatlanul összefonódik köznapi antropológiáinkkal, azzal, hogy milyen lénynek is tartjuk az embert” (i. m. 17). A filozófia történetének kulcsfigurái közül leginkább Hume-ot, Kantot és Wittgensteint tekinti tájékozódási pontoknak. A népi pszichológiai diskurzus fikcionalista megközelítése – Strawson kifejezésével élve – revizionista metafizikára épül. A krónikusan problematikus népi pszichológiai fogalmak feszültségeit a diskurzus napjaink elmefilozófiájában uralkodó manifeszt képének újragondolásával kísérli meg felszámolni. E revízió eszköze a dialektikus székszis eljárás-módja, amely az egész mű során, valamint ellenvetéseimben is fontos szerephez jut.

A második fejezet a mentális realizmus két fajtáját aszerint különbözteti meg, hogy a realista attitűd a mentális entitások iránti ontológiai elkötelezettséget jelent, vagy csupán a róluk szóló diskurzus realista interpretációját. A népi pszichológiai diskurzus manifeszt képében ez a két értelmezés nem különül el. Ehhez nélkülözhetetlen a differenciálatlan manifeszt kép és a mentális entitásokra, illetve magára a népi pszichológiára vonatkozó realizmus – a fejezet jelentős részét kitöltő – szabatos ismertetése. Demeter éppen azt igyekszik megmutatni, hogy a kétféle realizmus alapvetően független egymástól. A fenti metodológiai megfontolások alapján csak a diskurzus realista interpretációja tartozik a filozófia illetékességi körébe. Ennek fényében az ontológiai elköteleződés problémájának megválaszolása szükségképpen az empirikus kutatás lehetőségeinek korlátozottságaitól függ.

Itt kerül szóba először az elméletelmélet, a szimulációelmélet és az eliminativizmus – melyekkel az olvasók a negyedik részben ismerkedhetnek meg bővebben –, előkészítve a soron következő fejezeteket. Egy diskurzus realista interpretációinak számot

kell adniuk annak episztemikus értékéről. Ezek az elméletek azonban a szerző argumentációja szerint nem egyeztethetők össze a népi pszichológiai diskurzus köznapi megvalósulásával. Talán túlzottan is tömör, vázlagszerű – ám igényes – összefoglalásuk ahhoz mindenképpen elegendő, hogy a téma iránt érdeklődő olvasónak megfelelő kiindulópontot kínáljanak a további tájékozódáshoz. A mentális entitásokkal kapcsolatos metafizikai elkötelezettség persze nem része a népi pszichológiai diskurzus természetére irányuló vizsgálódásnak, hiszen ez a fajta realizmus inkább a tudományos, empirikus pszichológiai kutatásokhoz tartozik, s nem azok lehetőségfeltétele.

A harmadik rész a népi pszichológiai diskurzus ontológiájának alapjait firtatja. Demeter a kortárs elmefilozófiai szakirodalom alapján körvonalazza a fizikalista „világnézet” és a mentális tulajdonságok lehetséges kapcsolatait. Bevezet a realizáció fogalmának problémáiba, ezen belül Fodor és Kim elgondolásait ismerteti részletesebben. A tulajdonságok egymásra épülésével kapcsolatban a szupervenienencia és a tényleges realizáció melletti elkötelezettség az egyedi tulajdonságok heterogén oksági aspektusainak köszönhetően összetett és bonyolult magyarázatot követel, ám ennek komoly nehézségekkel kell számolnia. A végtelen sok eltérő, esetleges realizáló különböző oksági potenciálja miatt a szigorú tudományosság számára elengedhetetlen, törvény jellegű általánosítások konstatálása logikailag lehetetlennek tűnik. Ez elviekben még nem zárja ki a szóban forgó kérdéskört tanulmányozó speciális tudományok létjogosultságát, csak éppen filozófiai relevanciájukat teszi erősen kérdésessé. Ilyenek például a tudományos pszichológia különböző megvalósulási formái, ezekkel azonban a népi pszichológiai diskurzus gyakorlata egyáltalán nem esik szükségképpen egybe.

A probléma abból ered, hogy a neuronok adott konstellációjának adott kauzális potenciálja van, egy adott viselkedés előidézésére képes. Oksági erejének nincsenek egymással interferálni képes aspektusai. „[...] Ilyenformán ezekre az aspektusokra a mentális állapotok esetében csak metaforikusan lehet hivatkozni.” (I. m. 58.) A szerző arra a következtetésre jut, hogy a mentális tulajdonságok a többszörös realizáció máshol kulcsszerepet játszó fogalmának igénybevételével nem legitimálhatók következetesen a fizikalizmus keretei között. A fogalmi következetlenségek megszüntetésére azt a javaslatot teszi, hogy „[a] fizikalizmus feladása helyett [...] mondjunk le a népi pszichológia által posztulált tulajdonságok olyan magyarázatairól, amelyek a realizáció fogalmára támaszkodnak. [...] Ha a fizikai tulajdonságokban lehorgonyozható mentális tulajdonságok melletti elkötelezettséget feladjuk, akkor kicsúszik a talaj a népi pszichológia tényállító jellege melletti elkötelezettségnek legalább az egyik változata alól: tarthatatlanná válik az a gondolat, hogy a mentális tulajdonságokat az ágensek fizikai tulajdonságai realizálják, s hogy a népi pszichológiai kijelentések ezeket kapcsolják az individuumokhoz, mely kijelentések attól függően igazak vagy hamisak, hogy az adott individuum a szóban forgó mentális tulajdonságokat instanciálja-e.” (I. m. 50–51.) Demeter az utolsó részben mutatja be a probléma fikcionalista megoldását.

A negyedik fejezetben a szerző a népi pszichológiai diskurzus terminusainak szemantikai korrelátumait a népi pszichológiáról szóló rivális elméletek perspektívájából vizsgálja. E probléma tárgyalására az utolsó fejezetben, a könyv pozitív tézisének kifejtésekor tér vissza. A mentális karteziánus, funkcionalista, instrumentalista, anomális monista és eliminatív materialista megközelítések egyes képviselői Demeter szerint egyetértenek abban, hogy a népi pszichológiai diskurzus kijelentései szemantikailag leképeződnek a világban, de abban már óriási különbségek mutatkoznak közöttük, hogy miként adjanak számot erről a realizációról és azokról az entitásokról, amelyek

igazzá teszik az attitűdtulajdonításokat. A dialektikus szépség módszerének alkalmazása leginkább ebben a részben érhető tetten. A szerző következtetése szerint a népi pszichológiáról szóló elméletek „[...] nem adnak megnyugtató választ a szemantikai leképeződés kérdésére”. Ezért tagadja, hogy „[...] a népi pszichológia deskriptív, tényállító diskurzus volna, mert hiányoznak azok a szemantikai viszonyok, amelyek a diskurzus ilyen felfogásához szükségesek lennének” (i. m. 98).

A népi pszichológiai diskurzus rivális interpretációs megközelítései közül az elméletelmélet, a szimulációelmélet és a „a népi pszichológia mint társadalmi intézmény” kerülnek részletesebben elő. Az elméletelmélet alapján a mindennapi népi pszichológiai diskurzus alkalmas a mentális állapotok és a viselkedés oksági magyarázatára. Minthogy a mentális terminusok okságilag hatékony belső állapotokra referálnak, a népi pszichológia felfogható egyfajta kvázi-tudományos elméletként. A szimulációelméletben „[...] saját magunkat használjuk modellként mások belső világának megismeréséhez: a viselkedés mögöttes mechanizmusainak leírását lehetővé tevő pszichológiai képességeink saját döntési mechanizmusainkban, gondolkodásunkban, érzelmi reakcióinkban stb. gyökereznek” (i. m. 88). Empatikus képességeinkre támaszkodva mintegy azonosulunk a másik személlyel, és belülről próbáljuk meg megérteni, alkalomadtán megmagyarázni annak mentális állapotait az adott helyzetekben. Martin Kusch megoldása – aki szerint a népi pszichológiai diskurzus a hétköznapi társas élet szempontjából releváns társadalmi intézmény – a fenti elméletek közé sorolható, ám azoknál kevésbé ismert. Azért érdemes mégis megemlíteni, mert Kusch értelmezése fontos szerepet játszik Demeter pozitív tézisében is.

Az ötödik rész tekinthető tulajdonképpen a negatív tézis összegzésének és lezárásának, melyben a szerző a népi pszichológiai diskurzusnak a viselkedést és a mentális állapotokat magyarázó és előrejelző, azaz tényállító funkcióját elemzi, illetve cáfolja. Állítása szerint ezen elvárásaink azért nem teljesülhetnek a népi pszichológia esetében, mert itt az explanans nem okságilag releváns az explanandum előidézésében, hanem a kettő között a priori fogalmi kapcsolat van, amely empirikus tapasztalatokra való hivatkozás nélkül belátható. A könyv egyetlen példája alapján a „fél a kutyától” nem lehet oka annak, hogy „nem ment be a kertbe”, hiszen az előbbi kijelentés extenziója már eleve tartalmazza az utóbbit, tehát nem beszélhetünk egymástól független létezőkről, és ezért nem teljesülnek a kauzális kapcsolat elismeréséhez szükséges Hume-i kritériumok.

Ezzel a sajnos csak egyetlen szemléltető példával alátámasztott elképzeléssel szemben legalább két ellenvetés hozható fel. Először is komoly kérdés, hogy Hume mennyire tekinthető megfelelő hivatkozási alapnak egy olyan könyvben, amelyben a felhasznált irodalom döntő többsége az ezredforduló után jelent meg. Mindenképpen meggyőzőbb lett volna a kritériumot a szóban forgó témára vonatkozóan újra megfogalmazni, hogy világos legyen, miért járunk el helytelenül, amikor a mindennapi nyelvhasználat során többnyire zokszó nélkül elfogadjuk, hogy valaki azért „nem ment be a kertbe”, mert „fél a kutyától”, azaz az utóbbi esemény az előbbi oka. A másik probléma ennél súlyosabb. Ha a kettő között valóban a priori kapcsolat van, akkor hogyan lehetséges az, hogy adott esetben a példában szereplő személy – összeszedve minden bátorságát – mégis képes bemenni a kertbe? Demeter már az előszóban leszögezte, hogy filozófiája csupán a fogalmi kapcsolatok természetére terjed ki, így ez az ellenvetés – ennek szellemében – egyértelműen inadekvát. Ha azonban annak a mondatnak az extenziója, hogy „fél a kutyától” eleve tartalmazza azt, hogy „nem ment be a kertbe”,

akkor azt egészen biztosan nem tartalmazhatja, hogy „mégis bement a kertbe”. A két fogalom – a félelem és a gátolt cselekvés – a priori viszonyának feltevése tehát, amelyet Demeter máshol érzelmi okozásnak is nevez, kirekesztően hat a lehetséges következmények egy bizonyos csoportjára nézve, s ezért például a kauzalitás probabilisztikus felfogása ennél jóval alkalmasabbnak tűnik a helyzet értelmezésére. Nem is beszélve arról, hogy vitatható az a hipotézis, mely szerint a gátolt cselekvés fogalma a priori beletartozik a félelem fogalmában, hiszen semmiféle szükségszerűség vagy univerzalitás nem követeli meg – ahogyan mondjuk az agglegény és a nőtlen fogalmak esetében –, hogy mindig egymással felcserélhetően forduljanak elő. Elfogadása ráadásul azzal a veszéllyel jár, hogy indokolatlanul, az azonos referenciájú fogalmakon túlra is kiterjeszti az a priori fogalmi kapcsolat hatókörét, amely ezen túl – a megfelelő retorikai munícióval – szinte bármely két fogalom között feltételezhető.

A hatodik fejezetben kezdődik a pozitív tézis kifejtése. A magyarázat és az előrejelzés alternatívájaként Demeter a népi pszichológiát megértő és értékelő diskurzusként mutatja be. „Az egyes pszichológiai történetek sikeressége nem azon múlik, hogy adekvátan reprezentálják-e a viselkedés mozgatórugóit, hanem azon, hogy sikeresen oldják-e fel [a társas interakcióban keletkező feszültségeket.] [...] Értelmezéseink értelmezői szempontból akkor sikeresek, ha számunkra a fenti értelemben érthetővé teszik a társas világot: ha általuk otthonosan érezzük benne magunkat. Amikor értelmezéseinket másoknak elfogadásra ajánljunk, akkor affektusok kommunikációja zajlik: affektusokat fejezünk ki és ismerünk fel.” (I. m. 139.) „Történeteinknek az a jelentősége, hogy önképünket és emberi viszonyainkat tükrözik, és affektív érzékenységünkön keresztül alakítják: azok az érzések, amelyeket a történetek kifejeznek és befolyásolnak, egyúttal motiválják is azt, hogy miként tekintünk önmagunkra és miként navigálunk a társas világban, s ezek társiaságunk alapvető építőkövei.” (I. m. 150.)

E felfogás illusztrációja a hatodik rész utolsó szakaszában Michael Frayn *Koppenhága* című drámájának élvezetes, pszichológiai szempontú elemzése. Itt válik világossá, hogy mi a radikális különbség Demeter szerint a magyarázat és a megértés fogalma között a népi pszichológia értelmezésekor. A dráma Heisenberg és Bohr túlvilági beszélgetését meséli el. Bohr számára a dialógus egyik kulcskérdése, hogy mik voltak a német atomprogram vezetőjének, Heisenbergnek a rejtett motivációi 1941-es koppenhágai találkozásuk alkalmával. „[...] Heisenberg múlt és jövőbeli viselkedésében többféle mintázatot is felfedezhetünk attól függően, hogy a látogatás milyen értelmezése mellett köteleződünk el, de nincs módunk arra, hogy ezek között konkluzíve döntsünk, és arra sem, hogy értelmezésünktől függetlenül fedezzünk fel mintázatokat a viselkedésében.” (I. m. 153.) A megértés és az értékelés dimenziója azért maradhat ilyen körülmények között is heurisztikus, mert nem zavarják meg a népi pszichológiai diskurzus háttérben feltételezett és mindörökké ellenőrizhetetlen tények, hiszen ezek magukra a diskurzus megvalósulásával járó affektusokra való tekintettel is működnek.

A hetedik részben a szerző a népi pszichológiai diskurzus realista interpretációjának kudarcából indul ki. Fő tézise szerint a mentális fikcionalizmus keretei között már nem beszélhetünk az eddig bevett formában a népi pszichológiai diskurzus szubsztantív természetéről, hiszen – ahogyan a korábban ismertetett negatív tézis igyekezett rámutatni – nem állnak rendelkezésünkre olyan *tények*, amelyekre tekintettel ezt megtehetnénk. A használatot stabilizáló függvényeket, azaz a konvenciók körét a körben forgás kiküszöbölése miatt a népi pszichológia fogalmiságára támaszkodás nélkül kell meghatározni. Ebben a koncepcióban tehát a diskurzus nem mentalisztikusan értelmezett

konvenciói a mérvadóak. A népi pszichológiai diskurzus konvencióinak direkt megadása előtt a konvenció fogalmát még alkalmassá kell tenni a kérdéskör érdemi tárgyalására, hogy az értelmezés elkerülje azokat a nehézségeket is, amelyekkel például az elméletelméletnek vagy a szimulációelméletnek szembe kell néznie.

A könyv utolsó fejezete tartalmazza a népi pszichológiai diskurzus mint kollektív fikció szemantikájának és metafizikájának alapvetéseit. Demeter egyrészt összefoglalja eddigi érvelését, másrészt itt vonja le a saját pozitív álláspontjából adódó következtetéseket. „Az itt képviselt hermeneutikai fikcionalizmus [...] azt akarja megmutatni, hogy mentális állapotaink valójában egy fikció szereplői, s ezért annyiban egyetért az eliminativizmussal, hogy mentális állapotok, ahogyan a népi pszichológia ábrázolja őket, nincsenek. A mentális entitásokra vonatkozó realizmussal azonban kompatibilis a fikcionalizmus – amennyiben az nem elkötelezett a népi pszichológia fogalmainak konstitutív relevanciája mellett a mentális jelentését illetően –, ugyanis nem érinti azt a meggyőződést, hogy – a népi pszichológia fogalmiságától függetlenül definiálható – mentális állapotaink vannak, s ezek természetét empirikus vizsgálatok fogja feltárni.” (l. m. 196.)

Összefoglalva: Demeter írása – különösen pozitív tézise – nagyszerű, gondolatébresztő és vitaindító olvasmány, ami elsősorban bátor, aprólékosan argumentált állításainak és a szakirodalom igényes elemzésének köszönhető. Ez természetesen korántsem jelenti azt, hogy a mentális fikcionalizmus egy csapásra végérvényesen megoldja azokat a problémákat, amelyek a népi pszichológiai diskurzus fogalmait kísértik. Ellenvetéseim az elmélet negatív tézisére koncentrálnak, mely szerint a népi pszichológiai diskurzusnak valójában nincs ismeretértéke, funkciója pedig szinte teljesen kimerül a társas navigációban. Elképzelhető egyáltalán a népi pszichológiai diskurzus fent említett funkciója, tekintet nélkül a népi pszichológia tárgykörébe tartozó kijelentések ismeretértékére? Vagyis lehetséges-e a sikeres társas navigáció, ha az ezt szolgáló kijelentések nem tényállítóak?

Demeter érvelése szerint az a priori fogalmi kapcsolatokon nyugvó érzelmi kauzalitás az egyik ismérve annak, hogy a népi pszichológiai diskurzus területén csak olyan következtetéseket vonhatunk le, amelyek a fogalmi kapcsolatokban már eleve tükröződnek, és ebben a kontextusban valóban értelmetlenség ismereteink bővüléséről beszélni. Korábban már említettem pár lehetséges ellenérvet ezzel a nézettel szemben. Ha a *Mentális fikcionalizmus* elolvasása előtt azt láttam volna például, hogy valaki remegő lábakkal álldogál egy kerítés előtt, és nem megy be a kertbe, ahol van egy kutya, akkor legalább két dolgot biztosan ki mertem volna jelenteni. Egyrészt azt, hogy *tudom*, ez a bizonyos személy fél a kutyától, másrészt azt is, hogy az *ok*, amiért nem megy be a kertbe, az a kutya, illetve a félelem együttes jelenléte. Ezt a beidegződést nem ingatja meg, hogy a félelem és a gátolt cselekvés fogalmi között esetleg a priori kapcsolat van. A példában szereplő személyről – az általa kinyilvánított affektusok segítségével – igen szert tettem bizonyos ismeretekre, nevezetesen arra, hogy fél a kutyától, és ez a félelme annyira erős, hogy nem is megy be a kertbe. Önmagukban a konvenciók – amelyek ezeknek a fogalmaknak a használatát rögzítik – üresek, ha nem ismerjük azokat a tényeket, amelyek alkalmazásukat adekváttá teszik. A népi pszichológiai diskurzus episztemikus értéke mellett még egy, eredetileg Locke-tól származó érv is kínálkozik (LOCKE 1975, II/1/VII): azzal, hogy egyre több társas tapasztalatra teszünk szert, egyre több és többféle affektust tudunk produkálni és felismerni, egyre kisebb a tévedés valószínűsége.

A dialektikus szépség metodológiai alkalmazása nem elégséges az összes kritizált elmélet semlegesítéséhez, hiszen ennek a módszernek a sikeressége sokkal inkább múlik a filozófia természetéről vallott állásfoglaláson, mint a világ természetén. A negatív tézis kifejtése ezért inkább érveléstechnikai, retorikai mutatvány. E módszer – mely az elméleteket a mindennapi gyakorlattal veti egybe – ráadásul kiválóan alkalmazható a mentális fikcionalizmus negatív tézisével szemben, de a pozitív tézis ennek ellenére is tartható marad. A korábban már említett „fél a kutyától” és „nem ment be a kertbe” példához visszatérve, a hétköznapi nyelvhasználatban triviálisnak tűnik, hogy a két kijelentés között lehet szó kauzális kapcsolatról, s ez az oksági kapcsolat, valamint a képzeletbeli személy félelme gyarapítja ismereteinket, azaz tények birtokába jutunk. Ennek alapján a negatív tézis nem megoldja, hanem súlyosbítja a népi pszichológiai diskurzus fogalmainak feszültségeit.

IRODALOM

- DEMETER Tamás 2008. *Mentális fikcionalizmus*. Budapest: Gondolat.
- FODOR, Jerry 1998. Special Sciences: Still Autonomous after All These Years. *Philosophical Perspectives* 11, 149–163.
- KIM, Jaegwon 1993/2008. The Non-Reductivist's Troubles with Mental Causation. In John Heil – Alfred Mele (eds): *Mental Causation*. Oxford: Clarendon Press, 189–210. Magyarul: A non-reduktivista gondjai a mentális okozással. In Ambrus Gergely – Demeter Tamás – Forrai Gábor – Tózsér János (szerk.): *Elmefilozófia*. Budapest: L'Harmattan, 2008.
- KUSCH, Martin 1997. The Sociophilosophy of Folk Psychology. *Studies in History and Philosophy of Science* 28, 1–25.
- KUSCH, Martin 1999. *Psychological Knowledge: A Social History and Philosophy*. London: Routledge.
- LOCKE, John 1975. *An Essay concerning Human Understanding*. Hrsg.: Peter H. Nidditch. Oxford: Oxford University Press.
- STRAWSON, Peter Frederick 1959. *Individuals: An Essay in Descriptive Metaphysics*. London: Methuen.